

rir. Ayrıca onun Mândû'da kendi adını taşıyan bir mescidle kalenin Târâpûr girişini yaptırdığı da anlaşılmaktadır. Bu sonuncu eserdeki kitâbede her ne kadar onun adı zikredilmekteyse de bu yapının ölümünden sonra tamamlanmış olduğu sanılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Firişte, *Gülşen-i İbrâhîmî*, Leknev 1323, II, 234; *The Tûzuk-i Jahângîr or Memoirs of Jahângîr* (trc. Alexander Rogers), London 1909, I, 407-408; J. Fergusson, *History of Indian and Eastern Architecture*, London 1910, s. 541; G. Yezdanî, *Mandû: the City of Joy*, Oxford 1929; Amir Ahmad Alavî, *Shâhân-i Mâlva*, Lucknow, ts., s. 14-17; E. Barnes, "Dhar and Mandu", *Journal of the Bombay Branch of the Royal Asiatic Society*, XXI (1900), s. 339-391; Zafer Hasan, "Inscriptions of Dhâr and Mându", *Epigraphia Indo-Moslemica* (1909-10), s. 11-12, 19, 20-21; A. S. Bazmee Ansari, "Dilâwar Khân", *EI²* (İng.), II, 276.

A. S. BAZMEE ANSARI

DİLÂVER PAŞA

(ö. 1031/1622)

Osmanlı sadrazamı.

Hırvat asıllı olup Enderun'da yetişti. Sırasıyla zülüflü baltacı ve çaşnigîr oldu; bir süre Mısır'da kullar ağalığı, Deşîse nâzirliği ve cizye eminliği görevlerinde bulundu. Daha sonra İstanbul'a getirilerek sarayda çaşnigîrbaşılığa tayin edildi. Bu görevde iken 1610'da Kırım Hanı Selâmet Giray'ın ölümü üzerine, İstanbul'da bulunan Canı Beg Giray'la birlikte Kırım'a giderek onun han olmasında rol oynadı.

1613 yılı başlarında çaşnigîrbaşılıktan Kıbrıs beylerbeyiliğine tayin edilen Dilâver Paşa, bir yıl sonra Cigalazâde Mahmud Paşa'nın yerine vezir rütbesiyle Bağdat beylerbeyiliğine getirildi. 1616'da Revan Seferi'ne katıldı ve İranlıların muhtemel saldırılarına karşı Zekiye Kalesi civarında iki kale inşa ederek muhafazaları için buralara Bağdat'tan mühimmatla yeterli kuvvetler sevketti. Bu arada Bağdat'taki defterdarlık, bölük ağalıkları ve kâtiplik gibi mansiplardan azledilenlerin mülâzemet için İstanbul'a gönderilmelerini sağladı. Hille sancağına yasakçı olarak gidip reâyâyâ zulmeden Bağdat yeniçerilerinden bu görevi aldı. Yine aynı sancakta, sâdâttan olanların "cürm ü cinâyet" ve "bâd-ı hevâ" gibi sancak beyine ait gelirlere el koymak istemelerine engel oldu.

Dilâver Paşa, Ocak 1616'da vezâretle Diyarbakir beylerbeyiliğine getirildi; bu

görevi sırasında vakıf ve timar meselelerindeki haksızlıkları, eyaleti dahilindeki isyan hareketlerini ve bazı ihtilâfları halletti (BA, MD, nr. 81, s. 118). Yine bu vazifede iken Revan kuşatmasına katıldı; Sadrazam Damad Mehmed Paşa'nın başarısız muhasarası sırasında bazı yararlıklar gösterdi (Topçular Kâtibi, s. 513-514).

II. Osman'ın tahta çıkışından (1618) sonra Rumeli beylerbeyiliğine getirilen Dilâver Paşa, bu görevde iken emrindeki kuvvetlerle Sadrazam Kayserili Halil Paşa'nın İran seferine katıldı. 10 Eylül 1618 tarihinde Osmanlı ordusunun yenilgisiyle sonuçlanan Tebriz-Erdebil arasındaki Pulışikeste mevkiinde yapılan savaşta hazır bulunan Dilâver Paşa, Osmanlı kaynaklarında Serav Savaşı olarak geçen bu bozgunun ikinci defa Diyarbakir beylerbeyiliğine tayin edildi. Bu sırada 26 Eylül 1618'de İran'la yapılan Serav Antlaşması'nda önemli rol oynadı. Daha sonra ikinci defa Bağdat beylerbeyi olan Dilâver Paşa'nın görevi çok geçmeden üçüncü defa Diyarbakir beylerbeyiliğine çevrildi. II. Osman'ın Lehistan üzerine 1621'de yaptığı Hotin seferine eyaletinin askeriyle katıldı ve Leh ordularının muhasarasında Turla (Dinyestr) nehri ne dayanarak sağ kolda yer aldı. 17 Eylül 1621'de Ohrili Hüseyin Paşa'nın yerine vezirîazamlığa getirildi (Peçuylu İbrâhim, II, 377-378). Dilâver Paşa sadrazam olduktan sonra yapılan iki umumi hücum da başarısızlıkla neticelendi. Ruslar'ın Lehler'le anlaşması üzerine esasen savaşın aleyhinde olan Dilâver Paşa padişahı Lehistan'la barışa ikna etti (Hammer, VIII, 205-206).

Dilâver Paşa, Hotin seferinden döndükten sonra II. Osman'ın âsi Dürzî emîri Ma'noğlu Fahreddin'i cezalandırmak üzere Suriye'ye gitme fikrine karşı çıktığı gibi hacca gitmesine de muhalefet etti. Ancak Sultan Osman'ın Hicaz'a gitmekte ısrar etmesi ve bunu açıklaması, askerinin padişah ve yakınları aleyhine ayaklanmasına yol açtı. İsyanın ilk günü olan 18 Mayıs 1622'de, padişahı hacca gitmekten vazgeçirmek üzere vezirîazam sarayına gelen askerler üzerine Dilâver Paşa'nın adamlarının ateş açarak bazılarını öldürüp bir kısmını da yaralamaları, ertesi gün Sultan Ahmed Camii'nde ulemâ ile müzakereye girişen isyancıların idamını istedikleri kimseler arasında Sadrazam Dilâver Paşa'nın da yer almasına sebep oldu. II. Osman âsilerin istediği kişileri önce vermedi. An-

cak isyancıların tahttan indirilmiş sultan I. Mustafa'yı tekrar tahta çıkarmaya hazırlandıklarını öğrenince Aziz Mahmud Hüdâyî Dergâhı'na sığınan Dilâver Paşa'yı onlara teslim etmek zorunda kaldı. Âsiler tarafından derhal parçalanan (19 Mayıs 1622) Dilâver Paşa'nın naaşı Üsküdar'da Miskinler Mezarlığı'na defnedildi (*Sicill-i Osmânî*, II, 339).

Osmanlı kaynaklarında tedbirsiz ve başarısız bir devlet adamı olarak nitelendirilen Dilâver Paşa (Kâtib Çelebi, II, 31), Urfa ile Birecik arasında Çâr Melik denilen yerde büyük bir han inşa ettirmiş, Seyitgazi'de yaptırmaya başladığı han ise IV. Murad zamanında tamamlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 80, s. 138, 219, 220, 234; nr. 81, s. 9 vd., 32, 73 vd., 116, 118, 189; Hüseyin Tüğü Çelebi, *Musibetnâme*, Wien nationale Bibliothek, nr. H. O. 74, tür.yer.; Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, s. 658, 679; Hasan Beyzâde Ahmed Paşa, *Târih* (haz. Nezihî Aykut, doktora tezi, 1980), İÜ Ed.Fak. Tarih Seminer Kitaplığı, nr. 3277, II, 340, 342, 343, 344; Bostanzâde Yahyâ Efendi, *Vak'a-i Sultan Ahmed Han*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 611, tür.yer.; Topçular Kâtibi Abdülkadir Efendi, *Târih* (haz. Ziya Yılmaz, doktora tezi, 1990), İÜ Ed.Fak., Genel Kitaplık, nr. TE 80, tür.yer.; Peçuylu İbrâhim, *Târih*, II, 368, 377 vd.; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, I, 374-375, 390 vd., 406 vd.; II, 1 vd., 31; Solakzâde, *Târih*, s. 702-714; Mehmed Halife, *Beşâretnâme-i Sultan Mustafa Han*, Wien nationale Bibliothek, nr. Mixt. 21, tür.yer.; Abdurrahman Hibri Efendi, *Defter-i Ahbâr*, İÜ Ktp., TY, nr. 3648, vr. 16^b vd., 104^a; Naîmâ, *Târih*, II, 162 vd., 202 vd.; *Hâdikatü'l-vüzerâ*, s. 67; Hammer (Atâ Bey), VIII, 158, 178-179, 203-206; Atâ Bey, *Târih*, II, 53; *Sicill-i Osmânî*, II, 339; M. Tayyib Gökbilgin, "Dilâver Paşa", *İA*, III, 587-588; V. J. Parry, "Dilâwar Pasha", *EI²* (Fr.), II, 285.

NEZİHİ AYKUT

DİLDÂR ALİ

(دلد ار علی)

Dildâr Alî b. Muhammed Muîn
b. Abdilhâdî en-Nasîrâbâdî
(ö. 1235/1820)

İmâmîyye Şiâsi'nun
Hindistan'da yetişen
Usûlüyyün ekolüne bağlı
âlimlerinden biri.

1166 (1753) yılında Hindistan'ın Nasîrâbâd şehrinde doğdu. Nesebi, on birinci imam Hasan el-Askerî'nin kardeşi Ca'fer b. Ali el-Hâdî'ye ulaşır. Ailesi Sebzevâr'da ikamet etmekte iken büyük dedelerinden Necmeddin Ali, Sultan Mahmûd b. Sebûk Tegin'in hizmetine girmesinden dolayı Hindistan'da yerleşmiştir.